

Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота
з економічної теорії
на тему:

*«Аналіз стану і тенденцій розвитку ринку цукру
(національний аспект)»*

Студентка 2 курсу групи ФО-21
напряму підготовки «Фінанси і кредит»
Коцур С.
Керівник: Вірковська А.А.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____
Оцінка: ECTS _____

Члени комісії	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)

План

Вступ

1. Теоретичні основи становлення та розвитку ринку цукру.
2. Аналіз сучасних реалій та тенденцій національного ринку цукру (за 2011-2015 рр.)
3. Проблеми та перспективи розвитку ринку цукру в Україні.

Висновки

Список використаної літератури

Зміст

Вступ.....	3
1. Теоретичні основи становлення та розвитку ринку цукру	6
2. Аналіз сучасних реалій та тенденцій національного ринку цукру (за 2011-2015 рр.)	9
3. Проблеми та перспективи розвитку ринку цукру в Україні.....	19
Висновки	26
Список використаної літератури.....	30

Вступ

В даний час 60% цукру від світового обсягу виготовляють з цукрової тростини, а 40% - з цукрових буряків. Загалом цукор виробляють понад 120 країн світу. Україна є одним із найбільших виробників бурякового цукру в світі за виробничим потенціалом.

Цукрова галузь розпочала свій розвиток з двадцятих років дев'ятнадцятого століття, коли у Росії, Франції та Німеччині розпочалось будівництво заводів, які випускають цукор. Після цього виробництво цукру набуло вагомого значення серед галузей країни, які стосуються харчування. Головним завданням випуску цієї продукції є забезпечення державних потреб цукром внаслідок власного виробництва: нарощування обсягів сировини, збільшення експорту і практичної відмови від ввезення тростинного цукру-сирцю для потреб країни.

Бурякоцукрова промисловість є однією із найважливіших галузей харчової промисловості України. Вона поєднує у собі цукрові підприємства та обслуговуючі заводи галузі, а також певних виробників елітного та фабричного насіння цукрових буряків.

Протягом останнього десятиріччя ХХ століття виробництво цукрових буряків в Україні зазнало сильної руйнації, у зв'язку із загальною економічною кризою, безсистемним переходом до нерегульованого ринку, втрату впливу держави на процеси в економіці, щодо бурякоцукрового підкомплексу та контролю за випуском і реалізацією продуктів, недосконалістю законодавства щодо процесів, які стосуються приватизації, перепродажем певних підприємств і неефективним виробничим функціонуванням в ринкових умовах, значним подорожчанням енергетичних і матеріальних ресурсів, також використанням старої техніки для того, щоб вирощувати, збирати та транспортувати, і переробляти цукрові буряки. Наслідком цього стало значне підвищення собівартості вирощування тростини, а виробництво цукрової продукції на більшості заводів приносило тільки збитки. Отже, виникла об'єктивна необхідність проведення аналізу сучасного стану бурякоцукрового

підкомплексу та визначення перспектив його подальшого ефективного розвитку.

Основними виробничими ланками ринку цукру є – буряківництво і цукрова промисловість, кожна з яких має свою специфіку розвитку.

Ця харчова промисловість є не тільки завершальним етапом виробництва кінцевої продукції – цукру, а й певним організатором для ефективного функціонування бурякоцукрового підкомплексу.

Незадовільний фінансовий стан більшості бурякосійних підприємств країни, що виявився у відсутності в них грошей, щоб закупити добрива, засоби для захисту рослини від шкідників, пально-мастильні матеріали, технічні засоби для засобів для вирощування цукрової тростини; значному підвищенні цін на закупку цих ресурсів – усе це призвело до зменшення в останні роки площ посівів цукрових буряків. Утворився певний дисбаланс між ресурсами сировини та потужностями з виробництва продукції на цих заводах, що стало причиною для того, аби скоротити робочий сезон в цукровій промисловості з сто однієї доби до 50 діб у 1990 році. Це негативно повпливало на ефективність виробництва галузі. Зменшення посівних площ у регіоні інтенсивного бурякосіяння суттєво змінило розміщення та концентрацію плантацій буряків та вплинуло на збільшення перевезень цукрової сировини між областями.

Завдання курсової роботи полягає у наступному:

- з'ясувати основні ознаки, встановлення ціни і обсягу виробництва продукту на даному ринку;
- проаналізувати сучасний стан і тенденції розвитку ринку цукру України:
 - специфіку ринку цукру;
 - характерні особливості ринку;
 - фактори, які впливають на успішну діяльність цукрової промисловості;
 - параметри, що характеризують якість цукру;

– особливості українського ринку цукру в кризовий та пост кризовий періоди;

- здійснити прогноз розвитку національного ринку цукру:
 - потенціал для розвитку ринку;
 - особливості прогнозування ринку в Україні.

1. Теоретичні основи становлення та розвитку ринку цукру.

Цукрова галузь розпочала свій розвиток з двадцятих років дев'ятнадцятого століття, коли у Росії, Франції та Німеччині розпочалось будівництво заводів, які випускають цукор. В нашій країні одним із перших був Макошинський завод Чернігівської губернії, який був споруджений у 1824 році. Відтоді започаткувалось географічне переміщення виробництва цукрових буряків з певних губерній Росії в Україну. Ринок цукру в Україні належить до ринку монополістичної конкуренції як стратегічної галузі економіки. Стрімкому розвитку виробництва тростини сприяли хороші ґрунтово-кліматичні умови за наявності великого запасу дешевої робочої сили (кріпаків).

Уже з 1850 до 1900 років, виробництво буряковоцукрової продукції збільшилось практично у 30 разів, коли тростинного – тільки в 3 рази.

На початку двадцятого століття в Україні була сформована мережа підприємств, які практично збереглись на сьогодні (у 1900 роках функціонувало 187 заводів).

У роки I світової війни виробництво цукрових буряків практично зруйнувалось та припинило своє існування. Варто зазначити, що внаслідок цієї війни відбулось світове недоспоживання цукру, що згодом привело до того, що зросло безробіття у капіталістичних країнах Америки і Європи.

Під час Великої Вітчизняної війни, що відбувалась у 1941-1945 роках, цукрове виробництво та буряківництво зазнало сильного руйнування. Українському народу прийшлося докласти великих зусиль, аби відновити промисловість за невеликий період часу до передвоєнного рівня. Протягом десяти років відбудовчого процесу площі посівів цукрових буряків збільшились у 1,4 рази та у 1960-их роках становили 1457 тисяч гектарів. В Україні найвища урожайність була досягнута в 1976 році. У цей період на площі у 1778 тисяч гектарів було зібрано в середньому 345 ц/га.

Уже з кінця сімдесятих років XX століття розпочинається поступове зростання рівня рентабельності виробництва цукрових буряків. У середньому протягом 1986-1990 років він досягнув 34%, що на 8% більше середніх річних

показників попереднього п'ятиріччя. При такій урожайності як 317ц/га, цукрові буряки у 1985 році фактично забезпечили рівень рентабельності – 43%.

Варто зазначити, що для українських сіл буряківництво має надзвичайно важливе соціально-економічне значення, оскільки під час розвитку цієї галузі відбувається розширення робочих місць на заводах, підвищення заробітної плати робітників бурякових плантацій.

У кінці вісімдесятих років в Україні було зосереджено близько 21% площ посівів цукрових буряків від усіх посівних площ країн світу. У цей час країна отримала 1/5 частину від валових зборів сировини у світі. Україна виготовляла 13,3% від всього обсягу бурякового цукру в світі, а також була п'ятою державою на землі за обсягами випуску цукру після Індії, Бразилії, Китаю та США.

Починаючи з 1991 року цукробуряковому підкомплексі відбулися деструктивні процеси, тому Україна втратила ринки збуту. Причиною цього стану було те, що держава відмовилась від участі у регулюванні процесів в агропромисловому комплексі, оскільки вона вбачала в стихійному ринку основного регулятора економічного розвитку галузі, її модель в економічній теорії характеризується як «чистий капіталізм». Ця модель застосовувалась на початку розвитку капіталістичного способу виробництва. Згодом, країни, котрі розвивались, здійснили перехід до сучасної ринкової економіки.

Криза в державі сильно зачепила цукробурякове виробництво. Уже з 1990 років посівні території рослин скоротились у два з половиною рази і у 2003 році займали тільки 668 тисяч гектарів. Також знизилась їх урожайність з 276 ц/га до 199 ц/га, та кіневий збір зменшився фактично у три рази і становив 13,3 млн. тонн. Протягом останніх років виробництво цукрових буряків та цукру є збитковим, проте, варто зазначити, що ресурси України, її геополітичне розташування та наявність хороших природних умов дають реальну можливість для розвитку конкурентоспроможного виробництва цукру на світовому ринку.

Теоретичною основою розвитку агропромислової інтеграції є об'єктивна закономірність синтезу промислового і сільськогосподарського виробництва,

необхідність якого зумовлена розвитком продуктивних сил, прискоренням науково-технічного прогресу, розширенням і зміцненням взаємозв'язків сільського господарства з іншими сферами економіки. З позицій розвитку матеріально-технічної бази інтегрованого виробництва, поєднання господарської діяльності сільськогосподарських і промислових підприємств вимагає насамперед застосування сучасних ресурсозберігаючих машинних технологій у сільському господарстві, спрямованих на значне підвищення ефективності використання земельних угідь, матеріальних і трудових ресурсів. Незважаючи на значні переваги інтегрованого цукробурякового виробництва, цей процес поки що не набув у нашій країні належного практичного розвитку. При планово-розподільній системі економічні інтереси господарств-виробників цукрової сировини і цукрових заводів не були зорієнтовані на одержання високих кінцевих результатів їх виробничої діяльності. Цукрова промисловість по суті не впливала на розвиток своєї сировинної бази. Остання розширювалась і удосконалювалась за загальною схемою розвитку сільськогосподарського виробництва на основі планового розподілу між галузями матеріально-технічних ресурсів.

2. Аналіз сучасних реалій та тенденцій національного ринку цукру (за 2011-2015 рр.)

Цукор має важливе значення в харчуванні людей усього світу – є джерелом енергії, що зумовлено високим вмістом цукрози (99,5 – 99,9 %). Він добре та швидко засвоюється клітинами організму та необхідний для нормального функціонування мозку, печінки, для живлення м'язів, особливо серцевого, а також для зміцнення нервової системи. Споживання цукру рекомендується у межах 80–100 г на добу (30–35 кг на рік) однією особою. У різних країнах світу споживання цукру зумовлено певними чинниками; зокрема національними особливостями харчування, купівельною спроможністю населення тієї чи іншої країни, станом світового ринку тощо. Цукор широко застосовують у кулінарії, кондитерській, хлібопекарській, лікєро-горілчаній, виноробній та інших галузях харчової промисловості. Для одержання цукру потрібні цукрові буряки та цукрова тростина. В Україні переважають перші [4].

Цукробурякове виробництво – один з важливих напрямів розвитку АПК України. У 1990 р. галузь займала провідне місце у світовому виробництві цукру, а саме з цукрових буряків. У країні працювало 192 цукрових заводи, вироблялося близько 5 млн. тонн цукру, 2 млн. тонн меляси, 30 млн. тонн жому, 5 рафінадних заводів виробляли 1,8 млн. т. цукру-рафінаду. До цукробурякового підкомплексу України включалися вісім тисяч колективних господарств, котрі вирощували буряки, десять кар'єрів з добування вапняного каменю, дванадцять машинобудівних і ремонтних заводів, будівельно-монтажні та інші підприємства, науково-дослідні і проектно-конструкторські інститути, підприємства й організації виробничої та соціальної інфраструктури. Кількість тих, які були зайняті у цукробуряковому підкомплексі України перевищувала 1,5 млн. осіб. Держава отримувала більше 1 млрд. дол. США прибутку до бюджету [2].

У 1992 р. Україна приєдналася до Міжнародної угоди з цукру. У зв'язку з цим в Україні запроваджено особливий режим регулювання ринку цукру, спочатку згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 24 травня 1997 р.

№ 490 "Про регулювання ринку цукру", а згодом — згідно із Законом України від 17 червня 1999 р. "Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру".

Цей Закон визначає бурякоцукровий комплекс як сукупність господарюючих суб'єктів усіх форм власності, які вирощують цукрові буряки, переробляють їх на цукор і реалізують його. Регулюється ринок цукру шляхом квотування реалізації виробленого в Україні цукру. При цьому встановлюються квоти 3 видів: квота "А" — річна квота поставки цукру на внутрішній ринок; квота "В" — квота поставки цукру за межі України за міжнародними договорами і квота "С" — цукор, вироблений в Україні понад квоти "А" та "В" і призначений для реалізації його власниками виключно за межами України [16].

Фактори, що впливають на цукрову галузь :

- тенденція до збільшення споживання цукру в Україні;
- погодні умови;
- важкий доступ до кредитних ресурсів;
- відсутність державної комплексної програми розвитку бурякоцукрової галузі України;
- слабка захищеність внутрішнього ринку від імпорту;
- нестача сировини (тому велика кількість заводів, особливо вертикально неінтегрованих, не працюють або не використовують всі свої потужності):
- зношеність устаткування;
- відсутність ISO 9001 (складність та висока ціна витрат на його отримання), що ускладнює експорт цукру з України;
- залежність від високої ціни природного газу, що значно впливає на собівартість продукції;
- політичний фактор.

Обсяг виробництва цукру в країні значною мірою залежить від валового збору цукрових буряків, їх врожайності та розміру площ, зайнятих під посівами (табл. 1). Так, якщо в 1990 році валовий збір цукрових буряків становив 44264

тис. т, то в 2015 році 10275,4 тис. т, що практично у чотири рази менше. Незважаючи на те, що впродовж 1990–2015 рр. щорічно площі під посівами буряків зменшувались, а врожаї зростали, валовий збір їх значно знижувався (табл. 1). Таке явище зумовлене, передусім, зниженням посівних площ під буряки, а це, своєю чергою, є важливим стратегічним питанням, тому необхідно розробити програму функціонування бурякової галузі, оскільки вона є стратегічною галуззю в аграрному комплексі, в іншому випадку галузь буде зруйнована.

Зношеність основних фондів підприємств сягає від 55% до 85%. Очевидно, що ситуація зміниться на краще ще не скоро, оскільки на неї впливають багато факторів. В такому випадку, цукрові заводи працюють на сьогоднішній день по 1-3 місяці, а іноді і менше, що вкрай збитково. Звідси впливає досить висока собівартість цукру, і це є додатковим як і соціальним, так і економічним навантаженням на населення нашої країни [9].

Таблиця 2.1

Основні показники розвитку буряківництва в Україні [4]

Рік	Посівні площі, тис.га.	Урожайність, ц/га	Валовий збір буряків, тис. т.
2011	544,4	363,3	18740
2012	466,3	411,2	18439
2013	292,6	470,0	11250
2014	298,0	455,0	15734,1
2015	211,3	419,0	10275,4

Із валового збору буряків 2015 року можна виробити 0,86 млн. тонн цукру, тоді як потужності 100 переробних підприємств, що працюють, досягають 4 млн.т, тобто середній рівень забезпеченості заводів сировиною не перевищує 5 %. В нашій країні було зосереджено близько 39 цукрових заводів, які забезпечені схемами по переробці сирцю тростинного цукру, котрі давали змогу переробляти його обсягом до 2 млн. т. у попередні роки. Щоб не допустити “подорожчання” цукру в Україні, процес переробки тростинного цукру-сирцю, починаючи з 2011 до 2015 року, збільшувався. Були створені проекти законів про безмитне ввезення великих партій цукру-сирцю, з

виключенням 260 тис. тонн, котрі Україна має можливість ввозити щороку за умов ВТО [5].

Переважно цей цукор завозили ніби для того, аби переробляти його на давальницьких засадах. Проте після кожного везення крупних партій цукру-сирцю ціна на власний буряковий цукор стрімко падала. Тому в 2010–2011 роках різко зменшилась переробка в Україні тростинного цукру-сирцю, а в 2012 році зовсім припинилася.

Що ж стосується експорту цукру Україна стала більш ніж на 25% імпортзалежною державою і втратила продовольчу безпеку в цьому сегменті ринку. На сьогодні цукрові заводи можуть виробляти 5 тис. тонн бурякового цукру, однак через втрату зовнішніх ринків збуту обсяги виробництва обмежуються потребою внутрішнього ринку. Також варто сказати, що в буряку, який вирощується в Україні, знижений вміст цукру, то виходить що лише 12% маси цукрового буряка екстаргується у вигляді цукру, що на 10-12% нижче від рівня ЄС. Білий цукор, що виробляється в Україні, як правило, не відповідає міжнародним стандартам (вміст золи, колір, зернистість), тому на міжнародному ринку його можна продавати лише зі знижкою. має знижений рівень цукристості [9].

Останнім часом в Україну у все більших обсягах ввозяться синтетичні цукрозамінники, які широко використовуються у харчовій промисловості та витіснили значний сегмент ринку для вітчизняного цукру. Проте використання цукрозамінників та синтетичних підсолоджувачів негативно впливає на стан здоров'я населення, особливо на дитячі організми, а також призводить до зменшення обсягів споживання природного бурякового цукру [4, с. 170].

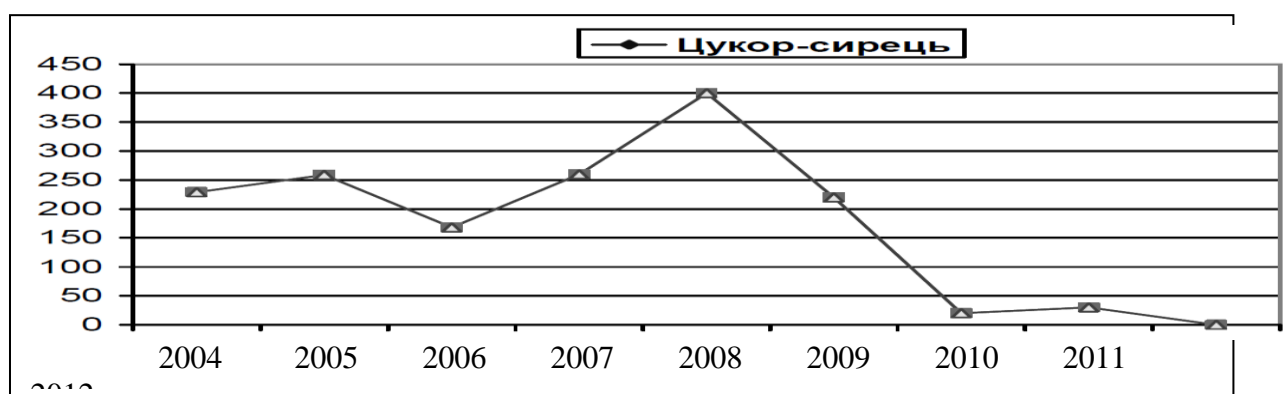

Рис. 2.1. Імпорт цукру-сирцю тростинного в Україну, тис. т

Аналіз динаміки індексу споживчих цін цукру, показав, що дана характеристика внутрішнього ринку є надзвичайно мінливою (рис. 2). Шокове зростання цін на цукор в 2011-2013 роках навряд можна пов'язувати із економічною кризою – за висновком більшості вітчизняних експертів, об'єктивних підстав для цього не було [14]. Ймовірно, причина криється у, здебільшого, суб'єктивних чинниках зростання. Так чи інакше, але споживачі зазнали суттєвих збитків.

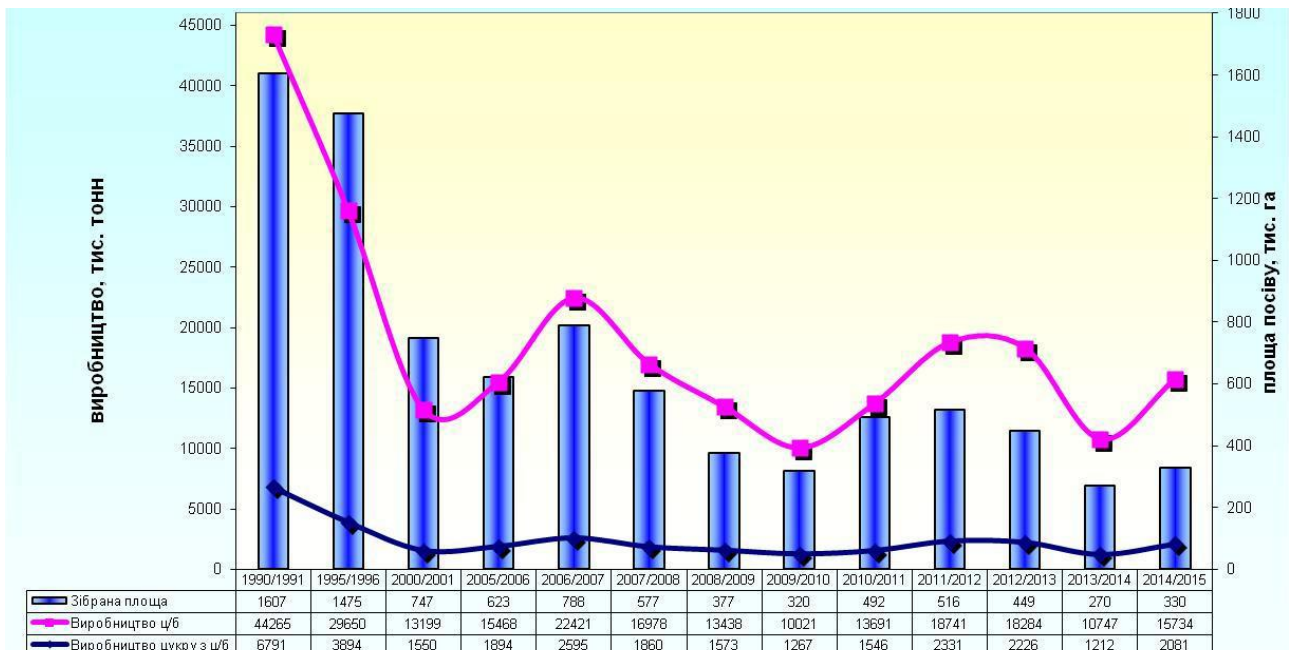

Рис. 2.2. Динаміка показників вирощування цукрових буряків та виробництва з них цукру [14]

Якщо за період 2003-2012рр. ціни на цукор зросли в 3,1 рази, то на 2010-2012рр. припало 76,5% цього росту. В Україні - традиційно високе споживання цукру: при рекомендованих 38 кг цього продукту на одну особу на рік, українці споживають в середньому 40 кг. Цукор широко використовують як підсолоджувач для гарячих напоїв, приготування домашніх джемів, випічки, підгодівлі бджіл тощо. Варто визнати і те, що значна частина цукру використовується домогосподарствами також для самогонваріння (рис. 3).

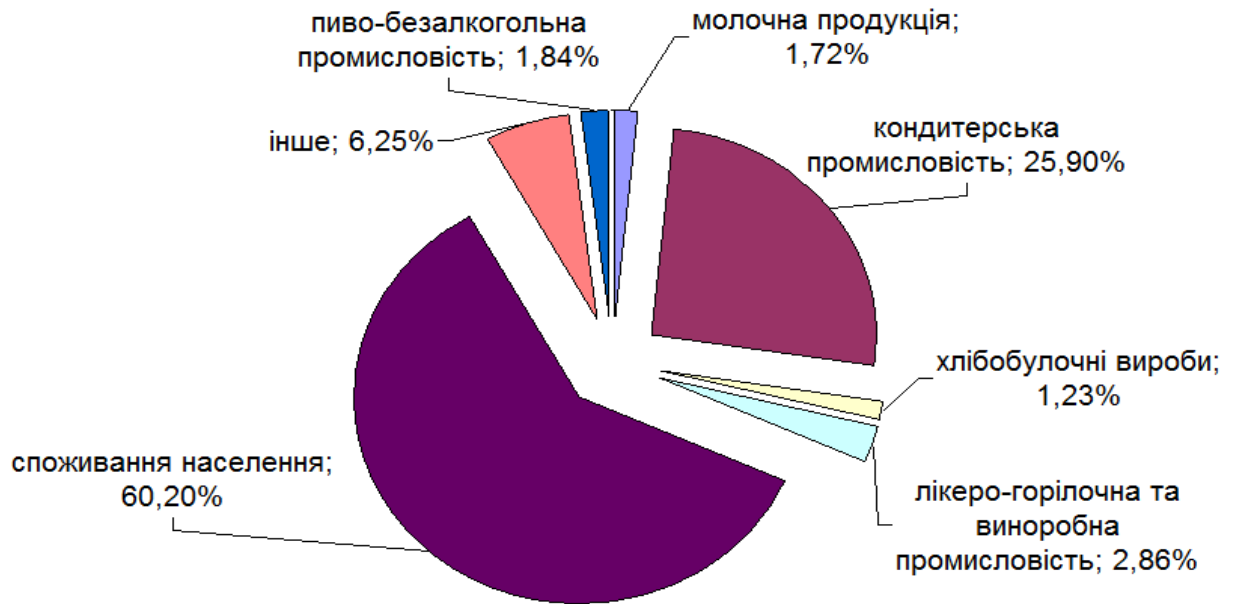

Рис. 2.3. Структура загального внутрішнього споживання цукру, % [9]

Тому стрімке підвищення цін даного продукту негативно впливає на бюджети домогосподарств. Проблема посилюється тим, що попит на цукор є нееластичний по ціні - як бачимо, споживча реакція домогосподарств на цінові коливання на ринку цукру не описується законом попиту (рис. 4).

Рис.2.4. Графіки індексу цін на цукор та споживання цукру в домогосподарствах [14]

Припущення підтверджується результатом кореляційно-регресійного аналізу – зв'язок між коливаннями цін на ринку цукру та споживанням цукру відсутній ($R = 0,075$) [14].

В 2012 році посівна площа цукрових буряків склала 502,9 тис. га. (2011 рік – 327,6 тис. га) [23].

Через дещо затяжний хід весняних процесів сівба цукрових буряків в областях Степу розпочалася в першій, на решті території – в другій декаді квітня за умов оптимального та достатнього зволоження в більшості областей країни. В цілому, в господарствах України в оптимальні та допустимі строки цукровими буряками засіяно 87 % посівної площі, а решта у більш пізні строки, тоді як у 2011 році темпи сівби були значно нижчими і становили 53 відсотка.

Найбільші площі посіву цукрових буряків посіяні у наступних областях: Вінницькій – 76,4 тис. га, Полтавській – 72,6 тис. га, Тернопільській – 61,2 тис. га, Хмельницькій – 50,1 тис. га.

Валовий збір так званих солодких коренів очікувався в розмірі 18,0 млн. тонн та виробництво цукру в обсязі близько 2000 тис. тонн (внутрішнє споживання цукру становить 1982 тис. тонн) [23].

Однак, через природно-кліматичні умови 2012 року та низку інших причин економічного характеру, було отримано нижчі показники виробництва цукрових буряків та цукру. Зокрема, зона бурякового поясу України у другій половині вегетаційного періоду характеризувалась складними кліматичними умовами: на площі близько 300 тис. га (60% до посіяного) була посуха, протягом 40-90 діб відсутні опади, це призвело до того, що вміст вологи у ґрунті не перевищував 15- 30 мм в орному шарі ґрунту, що значно нижче оптимальних.

Це стало причиною ущільнення ґрунту, його розтріскування та масового ураження рослин хворобами та кореневими гнилями. Окремі рослини втратили листя, навкруги коренеплоду утворилась лунка, з якої він легко витягується. На деяких полях було зафіксовано ділянки, на яких кількість рослин з повністю засохлим листям становила від 25 до 70%. Коренеплоди, що їх витягували з ґрунту, були із втратою тургору, муміфіковані. У значній кількості витягнутих із землі коренеплодів зовнішня поверхня уражена плісеннями, при розрізуванні поздовж спостерігається ураження хвостової частини гнилями, тканини мали колір від світло-коричневого до чорного. Деякі рослини уже в полі мали розвиток слизистого бактеріозу. Окремі рослини мали каверни, наповнені

в'язким слизом темного кольору. Важливим чинником зниження стійкості рослин до ураження їх кореневими гнилями є використання насіння гібридів буряків іноземної селекції. При надходженні на цукрові заводи ці коренеплоди не можуть зберігатись і переробляються з великими труднощами. Крім цього, їх переробка зумовила зниження виходу цукру та підвищення його вмісту у мелясі [23].

У вересні-жовтні минулого року внаслідок відсутності опадів не відбулося очікуваного приросту маси коренеплодів і цукру, а навпаки, спостерігалося випадання рослин, масове в'янення коренеплодів, втрати ними тургору та зниження стійкості до ураження мікроорганізмами. Густина посівів на окремих площах становила 50-60 тис. рослин на гектарі.

Вегетаційний період розвитку цукрових буряків в минулому році характеризувався контрастними агрометеорологічними умовами, що вплинуло на технологічну якість цукросировини.

В останні роки різко погіршилася технологічна якість цукрових буряків. Технологічна якість цукрових буряків – це комплекс біологічних, хімічних і фізичних властивостей, що обумовлюють особливості проведення технологічних процесів, розміри втрат цукру, вміст цукру в мелясі, вихід та якість цукру. На формування технологічних якостей цукрових буряків впливає цілий ряд факторів, передусім: агротехніка вирощування, насіння цукрових буряків, застосування добрив і засобів захисту рослин та погодно-кліматичні умови тощо.

Особливе значення для отримання високоякісних буряків має селекційна робота. На сьогодні на бурякових ланах використовується багато насіння зарубіжних гібридів (біля 70%). Слід відзначити, що вітчизняні селекційні матеріали більш пристосовані до коливань погодних умов в Україні під час вегетації, цукрові буряки більш стійкі до хвороб, більш придатні до зберігання. Надходження з полів цукрових буряків урожаю 2011-2015 років пониженої технологічної якості та низької урожайності буряків має місце через [23]:

- порушення технології вирощування цукрових буряків (порушення сівозмін, неякісна осіння оранка без внесення мінеральних і органічних добрив, недостатнє внесення мінеральних добрив);
- велику забур'яненість багаторічними та однорічними бур'янами, боротьба з якими за допомогою гербіцидів практично не ведеться;
- низьку густоту посівів (при оптимальній 95-105 тис.рослин на 1 га);
- посів цукрових буряків насінням невідомого походження сумнівної якості, фальсифікація насіння;
- погіршення ґрунтово-кліматичних умов, відбувається загальне зниження родючості ґрунтів.

Буряки такої якості зберігалися незадовільно. Враховуючи те, що в кагати закладалася цукросировина забруднена, уражена хворобами, то це додатково погіршувало її зберігання і вже на 3 добу зберігання відбувалося її псування. Отож, внаслідок цих причин площа цукрових буряків до збирання склала 211,3 тис. га (2014 рік – 298 тис.), урожайність 419 ц/га (2014 рік – 455 ц/га).

В цілому, в господарствах України в оптимальні та допустимі строки цукровими буряками було засіяно 96 % посівної площі, а решта у більш пізні строки, тоді як у 2015 році темпи сівби були нижчими і становили 87 відсотків.

Найбільші площі посіву цукрових буряків було посіяно у наступних областях: Вінницькій – 75,0 тис. га, Полтавській –69,0 тис. га, Тернопільській – 61,2 тис. га, Хмельницькій – 55,1 тис. га.

Валовий збір солодких коренів склав 18,7 млн. тонн та виробництво цукру в обсязі 2331 тис. тонн (*внутрішнє споживання цукру становить 1860 тис. тонн*).

В 2012 році, нажаль, збереглася тенденція до погіршення технологічної якості цукрових буряків [24].

Площа буряків до збирання становила 516 тис. га (2011 рік – 492 тис. га), урожайність 363 ц/га (2011 рік – 280 ц/га), цукристість становить 16 ,63% (2010 рік -15,3%) [24].

Цукровими заводами було прийнято 17,8 млн. тонн солодких коренів, що на 4,5 млн. тонн більше ніж у 2011 році. На давальницьких умовах надійшло на переробні підприємства 10,8 млн. тонн цукрових буряків (61,0% від загальної кількості), закуплено за кошти 7,0 млн. тонн цукрових буряків (39,0 % загальної кількості).

Що стосується середніх оптово-відпускних цін на цукор у період з 1 вересня 2012 року до 1 вересня 2013 року, то вони коливались з 4900 до 5250 грн./т, враховуючи ПДВ.

Варто зазначити, що КАБМІН підвищив мінімальні ціни на цукор, не враховуючи ПДВ, у 2014-2015 маркетинговому році на 1 відсоток – до 4723 гривень за тонну з 4668 гривень за тонну. Щодо мінімальної ціни за 1 тонну буряків, то вона становила близько 344 гривень у 2014 році. Квота "А" з вересня 2014 року до вересня 2015 року була встановлена у розмірі 1,826 мільйонів тонн. Уже в 2014-2015 роках Україна виготовила 2,1 млн тон цукру. Це на 75% більше, аніж у попередньому сезоні.

3. Проблеми та перспективи розвитку ринку цукру в Україні.

Бурякоцукрова галузь нашої держави є однією якнайбільш стратегічною вітчизняною галуззю з точки зору забезпечення внутрішніх потреб, а також збільшення можливостей щодо експорту. Нинішній період є найбільш сприятливим для України, щоб виправити економічний стан у цукровій галузі, яка зазнала значного спаду виробництва цукру в останні два роки і скоротила в 2010 році посівну площу під цукровими буряками до 328 тис. га. Основними причинами такого явища стали: перевиробництво цукру в 2007 й різке зменшення рівня закупівельних цін на цукрові буряки зі 186 до 158 грн. за тону в 2008 році, а також оптових цін на цукор до 3,0-3,2 тис. грн., несвоєчасне введення й затримка доплат за сировину врожаю 2010 року. Цей спад був прогнозований на початку 2009 року, але жодних відповідних заходів не було вжито [9].

Виробництво цукру в Україні – це пріоритетна галузь не лише агропромислового комплексу, а й економіки країни в цілому. Це пояснюється насамперед тим, що рівень розвитку даної галузі визначає не тільки ефективність формування ринку цукру, а й рівень функціонування інших продовольчих галузей, які використовують цукор та цукробурякову продукцію (харчова, кондитерська, спиртова промисловості, сільське господарство та ін.). Однак, на сьогоднішній день ефективність роботи цукробурякового підкомплексу України значно погіршилась: зменшилися площі посіву, втрачено ринки збуту. Ситуація, яка склалася у цукровій промисловості України, може призвести до фактичного руйнування галузі. Щоб цього не сталося необхідно розробити комплекс заходів щодо розвитку вітчизняної сировинної бази, розширити ринки збуту готової продукції, налагодити систему відносин між власниками сировини, а також її переробниками. У світовій практиці протягом останніх десятиліть досить ефективною формою виробництва цукрових буряків та цукру є толінгове виробництво, але у вітчизняній промисловості така форма ведення господарства розвинена недостатньо. Таким чином, проблема подолання кризової ситуації в галузі

виробництва цукру та її перспективного розвитку на засадах толінгових схем є надзвичайно актуальною та потребує негайного вирішення. Питання стану цукробурякового комплексу, його ефективності, регулювання вивчаються багатьма вченими і висвітлені у працях В.С. Бондаря, А.В.Фурси, О.М. Шутенка, М.М. Ярчука, П.Г. Борисюка, та ін. Цукробурякове виробництво перебуває у кризовому становищі. Різко зменшились обсяги виробництва цукрових буряків та цукру і його реалізації як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, що є свідченням не виваженої політики в регулюванні економічними процесами та послаблення ролі держави в управлінні цукробуряковим виробництвом. Для того щоб покращити ситуацію потрібно забезпечити стимулювання вирощування цукрових буряків дрібними та середніми суб'єктами господарювання, які являються основним постачальником сировини на сьогоднішній день; підвищити закупівельні ціни на цукросировину, що відповідним чином вплине на зростання посівних площ цукрових буряків і, як наслідок, на зростання обсягів виробництва цукру.

Уже в 2011 році посівна площа буряків складала 544 тис. га, що на 7,6 % більше ніж у 2010. У 2012 році в Україні фактично працювало 63 цукрових заводи. Їх загальна потужність становила близько 213 тисяч тонн переробки цукрових буряків на добу. Вихід цукру в цілому по Україні від початку виробництва склав 12,95% проти 13,46%, які зазначались минулого року. Ресурси цукру на період 2012-2013 років (враховуючи виробництво – 2226 тис. тонн, перехідні запаси – 648 тис. тонн) в повному обсязі задовільнили потребу на внутрішньому ринку та створили значний експортний потенціал. Варто зазначити, що ці факти не стимулювали працівників заводів, бо через дефіцит коштів в обігу, падіння попиту на внутрішньому ринку серед споживачів, ціни на цукор були нищими від витрат на його виробництво. На цукрові підприємства в 2013 році прийнято 9,2 млн. тонн буряків з цукристістю в середньому 16,3%, перероблено 9,1 млн. тонн цукрових буряків, вироблено 1212 тисяч тонн цукру. Вихід цукру по Україні у період від початку виробництва склав 13,3% проти 12,9% минулого року. У 2014 році відбулось

скорочення площ під цукрові буряки на 78%, порівнюючи з 2006 роком. Зростання урожайності цукрових буряків є однією з вагомих причин підвищення рентабельності виробництва. Для того, щоб збільшити рівень врожайності цукрових буряків треба впровадити передові технології вирощування коренеплодів, і оснащення галузі сучасними засобами та технікою для захисту рослин від шкідників і бур'янів.

Щодо динаміки цін на цукор, варто зазначити, що в 2010 році стрімко починає зростати оптова ціна на цукор, яка досягає 5,4-6,0 тис. грн. за тону, а роздрібна 6,5-7,0 і більше грн./кг. Лише з березня по серпень 2010 року вона зросла на 76%. У першій половині червня 2011 оптова ціна цукор знаходилась у діапазоні 6,7-6,8 тис. грн. за тону.

Причину такого стану вбачають у монопольній змові провідних фірм і посередницьких структур та в недостатньо активній діяльності аграрного фонду. Частково це так, але монопольні прояви відносно деформацій ринку не є причиною кризи в галузі, а одним, хоча і значним, її наслідком. Причини значно глибші. Вони криються насамперед у практичній відсутності чітких важелів державного регулювання всієї системи економічних відносин у галузі, ціновому диспаритеті на продукцію цукрового комплексу (цукрові буряки й цукор) і промисловими товарами, що використовуються в галузі (мінеральними добривами, паливом, засобами захисту, газом, вугілля та ін.) та повній безконтрольності державних органів за рухом запасів цукру, роз'єднаності дій та інтересів усіх учасників цукрового ринку – виробників цукрових буряків, виробників цукру, комерційних структур та держави як одного з учасників і гравців на ринку [9].

Цукрова промисловість належить до числа найбільш матеріаломістких галузей, у якій на виробництво одиниці готової продукції витрачається 8-10 одиниць цукрових буряків.

Витрати сировини та матеріалів становить до 85% собівартості цукру, через що облік витрат та контроль за використанням матеріалів у цій галузі має відчутне значення.

Крім того, надходження на заводи некондиційних та забруднених буряків, сировини зі значними механічними пошкодженнями та іншими якісними видами знижує рівень виготовлення цукру. Така сировина погано зберігається, потребує додаткових витрат на приймання, очищення, зберігання й переробку.

У кінцевому підсумку все це знижує сировинні ресурси, збільшує кількість витрат, збільшує собівартість продукції та зменшує норму прибутковості [9].

На сьогодні для розвитку цукробурякового комплексу України, крім необхідності впровадження сучасних технологій вирощування цукрових буряків, достатнього забезпечення бурякосіючих господарств високоякісним насінням, мінеральними добривами й засобами хімічного захисту рослин, підвищення якості машинного парку, дедалі актуальнішого значення набуває якнайшвидша реконструкція та модернізація цукрових заводів, розширення їхніх виробничих потужностей до економічно оптимальних меж.

Ряд європейських країн – виробників бурякового цукру технічно перебудовують галузь шляхом поступового виведення з експлуатації малопотужних неперспективних цукрових заводів, нарощування потужностей тих підприємств, які забезпечують ефективне виготовлення продукції.

Середній цукровий завод в Україні може переробляти 2,67 тис. тонн цукрових буряків на день. Лише 19 із 192 заводів в Україні мають потужність понад 5,0 тис. тонн на день. Багато українських цукрових заводів надзвичайно старі. Із 192 цукроварень 58 було збудовано ще до 1860 року, ще 66 – до початку століття, а в 2011 році до роботи приступило тільки 77 заводів [9].

Зважаючи на хронічні проблеми бурякоцукрової галузі України, важкий матеріально-технічний стан виробників цукрових буряків та цукру, вплив кризових явищ в українській та світовій економіці на їх діяльність, розвиток бурякоцукрової галузі на перехідному етапі потребує заходів державної підтримки.

Враховуючи наявну систему державної підтримки, а також результати проведеного в ході попередніх етапів аналізу, такими заходами державної підтримки мають бути:

- Стимулювання економічної ефективності вирощування цукрових буряків через надання дотацій на гектар посівів цукрових буряків в залежності від продуктивності виробництва.
- Активізація товарних та фінансових інтервенцій на ринку цукру.
- Компенсація відсоткових ставок за кредитами, залученими цукровими заводами для закупівлі цукрових буряків з метою виробництва цукру квоти "А".
- Пільгове кредитування заходів з підвищення енергозалежності цукрової галузі.

Таким чином, вони охоплюють найбільш проблемні ланки бурякоцукрового комплексу, що включають в себе: виробництво цукрових буряків (забезпечення відповідної мотивації виробникам з метою унеможливлення подальшого зниження посівних площ), кредитування закупівлі цукрових буряків цукровими заводами (що принесе користь як виробникам цукрових буряків, так і цукровим заводам), оптимізація заходів цінового регулювання (що слугуватиме задоволенню інтересів як виробників, так і споживачів), а також стимулювання оптимізації собівартості виробленого цукру за рахунок переоснащення виробництва.

У 2012-2013 маркетинговому році Україні вдалося стати чистим експортом цукру, реалізувавши з вересня по червень на зовнішні ринки близько 118 тис. т, що є рекордним показником. Основним покупцем українського цукру став Казахстан, частка якого у структурі склала 70% [25].

Разом із збільшенням експорту відбулося зниження обсягів імпорту цукру в Україну з 290 тис. т у 2011-2012 до 14,6 тис. т (за 10 місяців) 2012-2013 маркетинговому році, що спричинено ситуацією на внутрішньому ринку.

У 2013-2014 маркетинговому році експерти очікують зниження обсягів виробництва цукру в Україні за рахунок зменшення посівних площ під

цукровий буряк з 532 тис. га у 2012 до 482 тис. га (93% запланованого) у 2013 та падіння урожайності.

Довгостроковий розвиток бурякоцукрового комплексу є одним із найбільш важливих в економіці України, потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках та продовольчу безпеку держави. Проте значні коливання закупівельних цін на цукрові буряки, оптово-відпускних цін на цукор, попри вжиття регуляторних заходів з боку держави, призводять до суттєвих коливань обсягів виробництва продукції. Разом з тим, стратегією розвитку сільського господарства України на період до 2020 року визначено збільшення виробництва цукрових буряків у 2016 році до 26 млн т, 2020 – 35 млн т.

Стратегія розвитку галузі передбачає збалансований розвиток усіх форм господарювання та гармонізації інтересів малого, середнього та великого бізнесу, що знайде відображення у структурі виробництва. Якщо у 2011 році частка сільськогосподарських підприємств з площею до 10 тис. га у виробництві цукрових буряків становила 41%, то у 2020 році – зменшиться до 33%; фермерських господарств відповідно з 8 до 6%. Проте питома вага сільськогосподарських підприємств із земельним банком понад 10 тис. га зросте з 43 до 49%; господарств населення – з 8 до 12% [17].

Для успішного розвитку галузі необхідне формування збалансованої системи фінансово-кредитного забезпечення за рахунок запровадження іпотечного кредитування та страхування ризиків виробництва. Це дасть можливість технічного переоснащення підприємств галузі, запровадження сучасних енергозберігаючих технологій, що сприятиме підвищенню якості продукції та її конкурентоспроможності на зовнішніх ринках. Окрім цього, можливо переоснащення цукрових заводів в Україні для виробництва біопалива.

Законодавча та нормативна база має стимулювати зростання обсягів виробництва та споживання продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Тому необхідно розглянути можливість відміни мінімальних

закупівельних цін на цукор. В умовах ринкової економіки бізнесу складно реагувати на коливання ринку та утримувати позицію з мінімальною ціною. Тому доцільно обмежитися лише квотуванням обсягів виробництва та реалізації продукції. Це поширений спосіб державного регулювання ринку, в тому числі в європейських країнах, який задовольняє інтереси держави та бізнесу. При цьому цінові коливання на цукор можливо регулювати шляхом проведення Аграрним фондом закупівель або з державного інтервенційного фонду. Таким чином, спільними зусиллями аграрного бізнесу та державних владних установ можна підвищити ефективність функціонування галузі та наповнення державного і місцевих бюджетів [9].

В Україні є резерви нарощування виробничих потужностей та обсягів продукції. Так, існують 36 законсервованих цукрових заводів, які при забезпеченні необхідною кількістю сировини можуть відновити свою виробничу діяльність або можуть бути перепрофільовані на виробництво біологічних видів палива. Підтвердженням цьому є ТДВ «Узинський цукровий комбінат», який крім виробництва цукру додатково здійснює виробництво біоетанолу. Стратегічні напрями розвитку галузі передбачається досягти за рахунок оптимального поєднання промислового і сільськогосподарського виробництва, підпорядкування їх діяльності потребам внутрішнього і зовнішнього ринків.

Висновки

На сьогоднішній день бурякоцукрова галузь перебуває в тяжкому стані. Основними проблемами розвитку бурякоцукрового виробництва в Україні є відсутність чіткого регулювання ринку цукру, висока собівартість цукру, скорочення матеріально-технічного забезпечення бурякосіючих господарств і цукрових заводів. Циклічність та нестабільність виробництва власного бурякового цукру призводить до значних коливань цін на цукор, що сильно дестабілізує ситуацію на внутрішньому ринку..

Діяльність України у сфері виробництва і реалізації цукру на ринку завжди була стратегічно важливою галуззю і займала провідне місце в економіці країни. Цукор є потенційно високоліквідним товаром, як для внутрішнього, так і для зовнішнього ринку. Галузь тісно пов'язана з багатьма іншими виробництвами і тому залишається і сьогодні найважливішою складовою продовольчої та технологічної незалежності держави. Проте сьогодні цукрова галузь із стратегічної перетворилась на дотаційну, що може викликати нестачу цукру навіть на внутрішньому ринку держави.

Відновлення експорту українського бурякового цукру, підвищення його конкурентоспроможності й активізації просування на продовольчі ринки зарубіжних країн є однією з найголовніших позицій розвитку галузі. За часи незалежності завершилась приватизація цукрових заводів, створено агро-промислові холдинги, а кон'юнктура світового ринку, цінова ситуація та деякі державні міри останнім часом спричинили зацікавленість сільськогосподарських виробників у вирощуванні цукрового буряка.

Основними причинами кризових явищ у бурякоцукровій галузі є:

- загальна економічна криза і послаблення ролі держави у розвитку бурякоцукрового виробництва;
- втрата економічної зацікавленості виробників у вирощуванні цукросировини;
- недосконалість механізмів економічного регулювання виробництва, що призвело до серйозних соціальних наслідків – втрати робочих місць, зниження

рівня заробітної плати, росту заборгованості, зменшення надходжень до бюджетів усіх рівнів;

- незавершеність і недосконалість приватизаційних процесів у бурякоцукровій галузі;

- порушення цінового паритету, що спричинило вимивання обігових коштів спочатку сільськогосподарських товаровиробників, а згодом і цукрової промисловості;

- втрата зовнішніх ринків збуту цукру;

- практична відсутність кредитування виробника, що вимушено призвело до переходу на давальницькі схеми переробки сировини і бартерні відносини у галузі;

- нерозвиненість ринкових відносин у сфері виробництва, переробки і реалізації цукру;

- інтервенція на український ринок цукру з тростини, цукромістких продуктів та насіння;

- майже повна відсутність інвестицій у галузь, її непривабливість для вітчизняних і зарубіжних стратегічних інвесторів;

- відсутність чіткого законодавства та правових основ організації виробництва та регулювання ринку цукру;

- різке скорочення матеріально-технічного забезпечення буряко-сіючих господарств і цукрових заводів;

- висока собівартість продукції.

Собівартість виробництва цукру в Україні значно вища за нинішні й прогнозовані ціни на цукор на світових ринках. Тому на сьогодні й на передбачуване майбутнє цукрова промисловість України не є конкурентоспроможною. Конкуренція з боку виробників дешевого, переважно тростинного цукру, а також виробників дорожчого цукру, які проте одержують субсидування, дуже жорстка. Оскільки перевезення білого цукру обходиться дорого, існує тенденція розміщувати виробництво поблизу великих центрів

споживання. Тому цукрові заводи в Україні й надалі матимуть конкурентну перевагу на внутрішньому ринку.

Невиконання державою нею ж встановлених правил гри та диспаритет цін відчутно б'є по переробнику та інвестору, який уже замислюється, чи доцільно вкладати кошти в цукрову галузь наступного року. Такі негативні фактори можуть сильно загальмувати досягнуте вперше за останні десять років зростання цукрового виробництва і призвести до того, що відбудеться його глибокий занепад.

На сьогодні в Україні необхідно формувати регульований ринок цукру, а основною фігурою на ньому має бути його виробник. Виходячи із теоретичних позицій та з практики доведено, що ефективне функціонування саме такого ринку можливе за умови його завершеності й цілісності. Навіть якщо бракує хоч одного елемента, то ринок не може нормально функціонувати чи не функціонуватиме зовсім. Нинішні проблеми на цукровому ринку говорять про невідпрацьованість та недосконалість механізму формування внутрішнього ринку, а також виходу на зовнішній.

На мою думку, необхідно сформувати відповідний ринковий економічний механізм, і насамперед механізм цінового управління з урахуванням особливостей по виробництві сировини, збуту й споживання цукру. Вільний, стихійно створений, нерегульований ринок цукру несе велику загрозу аграрному секторові економіки України. Також державі необхідно налагодити зв'язки щодо поставки великої кількості цукрової тростини для її переробки. Разом з тим варто створити умови для зацікавлення сільського населення у збільшенні насаджень цукрового буряка. Це має дати такі позитивні наслідки:

- 1) підвищення ВВП;
- 2) зростання експорту закордон;
- 3) підвищення зацікавленості відчизняних і зарубіжних інвесторів;
- 4) зменшення кількості часу простоювання цукрових заводів;
- 5) зростання зайнятості, добробуту населення тощо.

Таким чином про розвиток ринку цукру України можна заключити наступне:

1. Виробничі потужності працюють на 1/3;
2. Тенденція поступового укрупнення компаній виробників цукру зберігатиметься і по кількості заводів, що їм належать і по частці виробленого цукру з одночасним зменшенням загальної кількості неефективних заводів;
3. Галузь із стратегічної перетворилась на дотаційну;
4. Основний споживач – внутрішній ринок України;
5. Відсутність чітких “правил гри” з боку держави на даному ринку;
6. Встановлення кожного року квоти “А” на виробництво цукру.

Список використаної літератури

1. Билян Петр. Потенциометр : [производство сахара в Украине] [Текст] / Петр Билян, Михаил Дикаленко, Алла Мадай // Бизнес. – 2010. – 26 апреля (№17) : Спецвыпуск. – С. 65-66.
2. Білоусова Наталія. "Тягар" солодкого дефіциту : [цукор подорожчає на 8-15%] [Текст] / Наталія Білоусова // День. – 2010. – 11 листопада (№206). – С. 5.
3. Бобов Геннадій. Формування високоефективного цукробурякового виробництва у Черкаській області [Текст] / Геннадій Бобов // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 9, ч. 2. – С. 52-55.
4. Боляновська Д.С., Бурак Є.І., Мамчин Р.О., Здрок О.В. Стан і проблеми ринку цукру в Україні // Збірник наукових праць національного університету “Львівська політехніка” №3 (12). – С. 167-170.
5. Варченко О.М. Система аграрного маркетингу бурякоцукрової галузі // Вісник Львівського державного аграрного університету. Сер. “Економіка АПК.” – 2015. – № 8. – С. 304–310.
6. Данькевич О.Г. Перспективи бурякоцукрового виробництва в Україні // Збірник наукових праць НУХТ. Економіка. №23, 2007. – Київ: НУХТ, 2007. - 155с. (с.13-16).
7. Дикаленко Михаил. Сладкий компромис: [сахарная промышленность] [Текст] / Михаил Дикаленко // Бизнес. – 2009. – 20 апреля (№16). – С. 68-69.
8. Дикаленко Михаил. Пескостопие : [производство сахара] [Текст] / Михаил Дикаленко, Элина Московчук // Бизнес. – 2010. – 22 ноября (№47). – С. 69-70.
9. Динько Інна. Сучасний стан цукрової галузі України: проблеми та перспективи розвитку [Текст] / Інна Динько // Економіст. – 2012. – № 4. – С. 40-41.
10. Економічна теорія: підручник / В. Г. Чепінога. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – С. 229-232.

11. Красняк О.П. Тенденції розвитку ринку цукру України: проблеми та перспективи // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). - № 2 (18). – С. 261-268.
12. Мамалуй О.О. Основи економічної теорії [Текст]: Навч. посібник / О.О. Мамалуй, О.А. Гриценко, Л.В. Гриценко. - К.: Юрінком Інтер, 2006. – С. 111-113.
13. Московчук Элина Валерьевна. Sweet таet : [украинский рынок сахара] [Текст] / Элина Валерьевна Московчук // Бизнес. – 2015. – 16 августа (№33). – С. 69.
14. Мудрак Р.П. Фактори ціноутворення ринку цукру в контексті забезпечення продовольчої безпеки // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Сер. Економічні науки. – 2011 р. №2. – С. 160-167.
15. Навчальний посібник / Базилевич В.Д., Гражевська Н.І., Гайдай Т.В., Леоненко П. М., Нестеренко А. П. - К.: Знання, 2004.- 1300 с.
16. Наказ Міністерства аграрної політики України "Про виробництво і поставку цукру на внутрішній ринок" від 12.09.2007 р. [Текст] // Офіційний вісник України. – 2007. – 1 жовтня (№71). – С. 50-53.
17. Оперативно-статистичні матеріали цукровиків України «Бурякоцукровий комплекс України» – К.: «Цукор України», 2012. – 201 с. ISBN 978-966-2044-53-9
18. Охріменко І. В. Місце держави в регулюванні аграрного ринку України [Текст] / І. В. Охріменко // Економіка та держава. – 2011. – №4. – С. 14-16.
19. Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру : Закон України від 17 червня 1999 р. № 758 – XIV : [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-in/laws/main.cgi?nreg=758-14>.
20. Про державне регулювання виробництва цукру та цукрових буряків у період з 1 вересня 2012 р. до 1 вересня 2013 року [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/290-2012-п 132>.

21. Сайченко Ганна. Під знаком сирцю : [вартість цукру] [Текст] / Ганна Сайченко // Контракти. – 2010. – 8 лютого (№6). – С. 37.
22. Якель Р. Цукрова галузь як тест на Європейський вибір України [Текст] / Р. Якель // Дзеркало тижня. – 2008. – (№26). – С. 10.
23. Ярчук М.М. Аналітична інформація про підсумки роботи національної асоціації цукровиків України в 2015 році.
24. Ярчук М.М. Аналітична інформація про підсумки роботи національної асоціації цукровиків України в 2011 році.
25. Ярчук М.М. Доповідь про стан ринку цукру України в 2012 році.